

ЖИТТЄТВОРЧА ПОЗИЦІЯ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЗА УМОВ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

2005 р., І.М. Періг

*аспірант кафедри психології у виробничій сфері
Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя*

У системі освіти настала пора стратегічних змін, на шляху реалізації яких виникає ряд перешкод: опір окремих особистостей, у тому числі і внутрішній опір, що виникає у свідомості більшості; опір усій системі (соціальної системи освіти, що має яскраво виражені плюси). Тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства постала проблема усвідомлення необхідності та невідворотності впровадження європейських стандартів вищої школи для нашої наукової та освітньої еліти.

Оновлення системи освіти передбачає стимулювання систематичної, ініціативної та самостійної роботи студентів, підвищення об'єктивності знань, запровадження здорової конкуренції між студентами у навчанні, виявлення і розвиток творчих здібностей молоді.

Активізація пізнавальної діяльності вимагає застосування різних методів, засобів і форм навчання, які спонукають особистість до виявлення активності. Це забезпечується кредитно-модульною системою, яка обумовлює значні переваги над традиційною моделлю дидактики. Врахування і реальне задіяння у навчання переваг Болонського процесу дасть змогу студенту вищої школи займати життєтворчу позицію.

На сучасному етапі керівником української школи соціальних психологів, які займаються дослідженнями з проблем життєтворчості, креатології – науки про творчу побудову особистості її індивідуального життя, є Л. Сохань [4, 25].

Над розглядом проблем, що стосуються психології суб'єкта діяльності, зокрема навчальної, плідно працюють В. Моляко, С. Гончаренко, Г. Балл, А. Алексюк, В. Татенко, В. Рибалка, В. Волович, В. Козаков, С. Ніколаєнко.

Результати досліджень А. Алексюка, Л. Романишиної, Ю. Рудавського, А. Фурмана свідчать, що особистість студента, включеного в навчально-виховний процес, який відбувається згідно умов Болонської декларації має значні переваги для становлення майбутнього фахівця як суб'єкта діяльності.

Сенситивним періодом самовизначення себе як суб'єкта активності, як вказує І. Нікітіна, є період повноліття (18-25 р.).

Важливість прояву суб'єктивних начал і їх стимуляція є першочерговою задачею вищої освіти в контексті європейської інтеграції. Вирішення даного завдання можливе через чітке виділення основних трансформаційних умов навчально-виховного процесу та з'ясування їх впливу на психологію студентів. Провідні фактори конструктивних змін повинні слугувати орієнтиром для психолого-педагогічної практики.

Метою представленої статті є виокремлення ключових детермінантів розвитку студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності, який трансцендує вибір в умовах Болонського процесу.

Життєтворчість, як зазначає Л. Сохань, – це спосіб самореалізації, самоактуалізації (згідно А. Маслоу).

Самоактуалізація – відчуття своєї внутрішньої природи, чесність і прийняття відповідальності за власні дії, можливість кращого життєвого вибору, постійний процес розвитку свого потенціалу до максимально можливого.

Концепція життєтворчості повинна отримати практичне втілення в педагогічній практиці в умовах кардинальних освітніх змін. На її засадах формується нова стратегія освіти, за якої навчально-виховний процес розглядається як життєтворчість, де особистість студента творить себе та своє життя і оволодіває мистецтвом свідомого та творчого буття, завдяки чому формується психологічна культура та життєва компетентність особистості, розвиваються та збагачуються її життєво творчі здібності [4, 25].

Самоактуалізація студентів, зокрема ВТЗО, здійснюється в двох напрямках: професійному та особистісному.

Особистісне зростання виступає важливою передумовою професійного становлення особистості. Останнє, базуючись на психологічній та особистісній зрілості майбутніх фахівців, зумовлює виникнення такої необхідної складової особистості фахівця, як професійна ідентифікація. Професійна ідентифікація – це невід'ємний компонент професійної самосвідомості особистості, основними характеристиками якої є прийняття провідних професійних ролей, цінностей та норм, сформовані мотиваційні структури, що спонукають особистість до ефективної практичної діяльності. Несформована професійна ідентифікація перешкоджає ефективній самореалізації.

Розглянемо особливості впливу інноваційних умов вищої освіти в контексті Болонського процесу на професійне становлення студентів. Визначальні зміни у ВТЗО відбулися завдяки модульній технології навчання. Остання – це є цілісна система, що об'єднує дидактичні засоби, необхідні для вирішення проблем навчання [3, 313].

Існують наступні основні принципи організації навчального процесу відповідно до кредитно-модульної системи.

1. Перехід до обліку навчального навантаження в залікових одиницях. Одним із основних структурних елементів ECTS (європейська кредитна трансферна система) є навчальний кредит, що являє собою одиницю виміру виконаної студентом роботи та забезпечує можливість контролю повного обсягу навантаження студента. Тепер одержати зарахування здачі предмету можна не просто за систематичне відвідування занять без “двійок”, а за успішне засвоєння дисципліни.

2. Зміна співвідношення між аудиторною і самостійною роботою студента. Збільшення кількості самостійної роботи студента пояснюється необхідністю готувати студента, здатного до постійного самостійного навчання в плінні всього життя. Звідси впливає важлива проблема: неготовність досить великої частини студентів до самоосвіти. На молодих людей перекладається відповідальність за їх навчання. Крім того, є чимало навчальних дисциплін, які самотужки засвоїти дуже важко або й практично неможливо. Наприклад, на деяких спеціальностях ВТЗО повністю скоротили семінарські заняття з курсу “Основи психології і педагогіки”. Даний факт

негативно відображається на становленні інженерного фахівця як зрілій, соціально активній, психологічно здоровій особистості. Тому, лише науково обґрунтована інтегративна взаємодія аудиторної та самостійної роботи забезпечить максимальний навчальний результат.

3. Розробка індивідуального робочого навчального плану для кожного студента. Індивідуально-варіативні частини освітньо-професійної програми формуються відповідно до вимог замовників (роботодавців) і побажань студента. Таким чином, для творчої активності відкривається більший простір: як територіальний, так і для реалізації особистісної свободи (Г. Балл).

4. Можливість зробити свій диплом конвертованим і зрозумілим для західних викладачів і для зарубіжних роботодавців.

Найсуттєвішою перевагою модульно-рейтингової технології навчання є її суб'єкт-суб'єктна парадигма, згідно з якою викладач сприймає слухача як суб'єкта навчання, активного його учасника, котрий не чекає від педагога повної інформації і готових рішень, а працює самостійно над навчальним матеріалом під його (викладача) компетентним керівництвом і в межах визначеного часу має право на вибір тактики навчання [1]. Індивідуалізується процес навчання, а вимоги, що пред'являються, відповідають здібностям студентів, що усуває зрівнялівку в оцінці їх знань. Особлива увага приділяються всебічному творчому розвитку здібних та обдарованих студентів, а отже, відпадає потреба примушувати їх учитись.

Таким чином, здібні студенти мають реальну можливість досягати більш високих рівнів підготовки, менш здібні – долати свої труднощі в прийнятному для них темпі й послідовності й більш тісному контакті з викладачем.

Як зазначають Власко М.П., Устименко О.В., в модульно-рейтинговій системі, йдеться вже, по суті, не про навчання, а про самонавчання, під час якого істотно підвищується ймовірність так званого глибокого занурення. Річ у тім, що традиційні інформаційно-авторитарні методи використовують лише частину розумових механізмів слухача і при тому найслабшу – пасивну увагу, логічну пам'ять і логічне мислення. За глибокого занурення (а це можливо тільки під час активної самостійної праці) в роботу вступають усі основні механізми психіки: загострюються почуття, активно працюють пошукові емоції, образне і логічне мислення, образна, логічна й рухлива пам'ять, свідомість і підсвідомість, воля і розум. Згідно нової системи знань ефект "зазубрив-здав-забув" знімається, адже немає потреби в перевантаженні пам'яті.

Нова освітня система ставить усіх студентів в однакові умови, отже, елемент випадковості оцінювання усувається, екзаменаційна "лотерея" виключається [1]. Рейтингова система оцінки дає змогу ранжувати студентів, тобто виділяти першого та останнього. Це вносить справжню змагальність у навчальний процес, посилює мотивацію до учіння, сприяє вихованню цілого ряду професійно важливих якостей. Контроль знань за традиційною методикою має ряд істотних недоліків, пов'язаних із значними емоційними, фізичними та психологічними навантаженнями під час сесії як студентів, так і викладачів. Оскільки екзаменаційна оцінка була основним критерієм рівня знань за семестр, більшість студентів не надають істотного значення поточному контролю та систематично не працюють протягом семестру. Через велике накопичення матеріалу та дефіциту часу викладач не може якісно та об'єктивно

оцінити знання студентів. Потрібно врахувати, що традиційна форма проведення екзамену (студент одержує білет з переліком питань) пов'язана з елементом випадковості при одержанні питань та об'єктивності оцінки.

Технологія модульно-рейтингового навчання не містить негативних оцінок з явно вираженою каральною функцією, тобто зорієнтована на стимулювання досягнень студента, а не на фіксацію його незнання, внаслідок чого добре сприяє встановленню паритетних суб'єкт-суб'єктних стосунків між викладачем і студентами. Рейтинги студентів в опануванні окремих частин навчального матеріалу враховуються нарощуваним підсумком, а не середнім арифметичним з окремих оцінок, як це робиться для традиційної системи оцінювання. Статус офіційної оцінки рівня підготовки студента має не лише оцінка, одержана під час семестрового екзамену.

Зрозуміло, що на сучасний стан освіти в Україні вплинули політичні умови, а саме командно-адміністративна система управління. Її пережитки відчуваються і сьогодні в стінах ВТЗО, в яких викладають, досвідчені професори. Педагогам-гуманітаріям доводиться ознайомитися щоразу з новими підходами, технологіями в освіті, їх осмислювати, приймати їх в сферу практичної діяльності. Викладачі технічних дисциплін, які в більшості не мають педагогічної освіти, часто не використовують методів активізації психічних процесів студента, можливо через недостатню психологічну освіченість, через пробіли в педагогічних знаннях або нерозуміння їх значимості. Дані особливості проведення навчально-виховного процесу впливають на найважливіше – мотивацію студентів до навчання, розвиток творчих здібностей тощо. Недаремно спеціалістами робляться заклики одночасного розвитку особистісного та професійного компонентів майбутнього інженерного фахівця [2]. Причиною негативних наслідків у навчальному процесі вищих технічних навчальних закладів може бути самодіяльне впровадження викладачами зручних для себе стилів роботи, які не відповідають вимогам Болонського процесу.

Інновації у сфері освіти, пов'язані з Болонським процесом є конструктивними змінами для розкриття творчого потенціалу, розвитку суб'єктивного чинника особистості. Внаслідок запровадження модульної системи змінюється психологія студента – він працює самостійно, ініціативно, його спонукають до систематичної праці по-діловому, а не словами.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Волович В.* Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – № 4. – С. 189-199.
2. *Рибалка В.В.* Психологія розвитку творчої особистості: Навч. посіб. – К.: ІЗМН, 1996. – 236 с.
3. *Романишина Л.М. та ін.* Модульно-рейтингова система навчання та контролю академічної діяльності студентів // Проблеми інтеграції науково-освітнього потенціалу в державотворчому процесі. – Тернопіль, 2001. – С. 313-316.
4. *Сохань Л.В.* Програма спецкурсу "Психологія індивідуального життя особистості: теорія і технологія життєтворчості" // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 4. – С. 25-26.

